

Szkice z dziejów gospodarczych i społecznych Galicji
red. Grzegorz Zamoyski, wyd. Archiwum Państwowe
w Rzeszowie, Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych,
Rzeszów 2018, ss. 394

W 2018 r. nakładem Archiwum Państwowego w Rzeszowie ukazała się praca zbiorowa pod redakcją Grzegorza Zamoyskiego, zatytułowana *Szkice z dziejów gospodarczych i społecznych Galicji*. Monografia ta jest kolejnym rezultatem prowadzonych od przełomu lat siedemdziesiątych i osiemdziesiątych XX w. na szeroką skalę badań nad historią dawnego obszaru galicyjskiego. Obecnie, jak zresztą zauważył w *Słowie wstępnym* redaktor pracy, co roku ukazują się publikacje poświęcone tejże tematyce, co też sprawia, iż niemalże z dnia na dzień zapełniają się kolejne luki badawcze. W związku z tym, zadanie przedstawienia dotychczas nieopisanych w literaturze naukowej zagadnień ekonomiczno-społecznych związanych z Galicją, jakie postawili przed sobą autorzy w omawianej pracy, nie należało do najłatwiejszych.

W skład monografii wchodzi szesnaście rozdziałów, których objętość oscyluje zazwyczaj w granicach ok. 20–30 stron. Wyjątek stanowią prace poświęcone lokalnym stosunkom gospodarczym bądź też podsumowujące dotychczasowy stan badań nad określonymi problemami badawczymi. Poszczególne części publikacji uszeregowane zostały zgodnie z alfabetyczną kolejnością nazwisk ich autorów. Uzupełnienie stanowią *Słowo wstępne*, a także znajdujący się na końcu książki *Wykaz skrótów i akronimów*, który jednak na stronie właściwej zatytułowany jest po prostu jako *Wykaz skrótów*, co stanowi drobną nieścisłość. W monografii zamieszczony został również nieujęty w spisie treści *Wykaz miar*. Publikacja nie posiada jednak bibliografii zbiorczej, która uwzględniałaby wykorzystane przez autorów źródła czy opracowania. Brak ten stanowi pewnego rodzaju utrudnienie dla zainteresowanego czytelnika, bowiem chcąc poznać literaturę będącą podstawą pracy, zmuszony jest on do uważniejszej lektury przypisów. Odrobinę łatwiej może być w przypadku zasobów archiwalnych, gdyż miejsca ich przechowywania zostały wyszczególnione w *Wykazie skrótów*.

Poruszając kwestię wykorzystanych przez autorów poszczególnych rozdziałów źródeł, należy wspomnieć, że są one rezultatem intensywnych kwerend przeprowadzonych zarówno w archiwach polskich, jak i zagranicznych. Wśród tych pierwszych wyszczególnić należy archiwa państwowe (takie jak Archiwum Główne Akt Dawnych oraz Archiwum Akt Nowych w Warszawie, Archiwum Narodowe w Krakowie czy też archiwa w Lublinie, Przemyślu, Rzeszowie oraz Wrocławiu), kościelne (Archiwum Archidiecezjalne w Przemyślu), a także biblioteki (np. Biblioteka Narodowa w Warszawie, Biblioteka Jagiellońska w Krakowie i Biblioteka Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu). Z kolei wykorzystane w rozdziałach monografii zagraniczne zasoby archiwalne pochodzą ze zbiorów archiwów wiedeńskich, a także Centralnego Państwowego Archiwum Historycznego Ukrainy we Lwowie.

W pierwszym rozdziale, autorstwa Michała Baczkowskiego, podjęta została kwestia inwestycji i dostaw wojskowych w Galicji w latach 1772–1848. Autor rozwija w nim niejako swe wcześniejsze rozważania, które w 2017 r. zaowocowały monografią pt. *Wojsko austriackie w Krakowie w latach 1797–1809*. Książka ta została zresztą przywoła-

na nie bez powodu, bowiem Baczkowski niezwykle często odnosi się do niej w swoim wywodzie. Przyjęta w rozdziale cezura czasowa wymusiła na autorze konieczność częstego odwoływania się do zmieniającej się w tym okresie sytuacji geopolitycznej, która wynikała z rozbiorów Polski, wojen napoleońskich, a także ładu ukształtowanego po kongresie wiedeńskim z lat 1814–1815. Na uwagę zasługuje szeroka kwerenda, którą autor miał okazję przeprowadzić już w trakcie wspomnianych wcześniej badań. Objęła ona zarówno archiwa krakowskie, jak i wiedeńskie oraz lwowskie, dzięki czemu zdołał on udzielić konkretnej odpowiedzi na większość sformułowanych przez siebie pytań.

Kolejny rozdział, autorstwa Krzysztofa Brońskiego, poświęcony został problemowi zaopatrzenia ludności Galicji w wodę pitną na przełomie XIX i XX w. Autor, poprzez analizę dokumentów władz krajowych oraz samorządowych, podjął próbę oceny działań w tym zakresie Sejmu Krajowego, a także władz samorządowych. Rozważania te prowadzą do ostatecznego wniosku, że *problem ten zwracał uwagę władz krajowych i lokalnych*, co objawiało się w postaci intensywnej budowy wodociągów oraz studni na obszarach galicyjskich gmin. Olbrzymią zaletą tego rozdziału jest spojrzenie na problem braku dostępu do wody pitnej zarówno z perspektywy Galicji jako całości, jak i lokalnych społeczności, np. Nowego Sącza, Rzeszowa czy Stanisławowa. Pewną wadą jest natomiast zdecydowana przewaga źródeł drukowanych nad archiwalnymi. Do tych ostatnich autor zasadniczo odwołał się w swym rozdziale tylko raz, przy okazji wzmianki o podgórskich radnych, którzy zdecydowali o połączeniu miejscowości z krakowskim wodociągiem.

Z pracą Brońskiego wiąże się także inny rozdział monografii, który dotyczy kwestii rozwoju sieci wodociągowej w miastach Galicji Zachodniej. Jego autor, Piotr Franaszek, zdecydował się przedstawić tenże problem na przykładzie trzech wybranych miast – Krakowa, Tarnowa i Zakopanego. Dużą zaletą rozdziału jest jego przejrzystość, czego dowodem jest zastosowanie podziału treści na podrozdziały. Autor powołuje się w swych rozważaniach, podobnie jak Broński, na książkę Roberta Wierzbickiego pt. *Wodociągi Krakowa*. Niestety, obie prace łączy ze sobą również brak archiwalniów. Co więcej, w artykule znaleźć można także odnośniki do publikacji o charakterze raczej popularnonaukowym aniżeli naukowym, co widoczne jest np. na stronie 107, gdzie autor odwołuje się w przypisie do strony internetowej Małopolskich Dni Dziedzictwa Kulturowego i rysu historycznego tarnowskich wodociągów.

W monografii znalazły się trzy prace poświęcone demografii wybranych galicyjskich społeczności. Stanisław Dobrowolski porusza kwestię struktury ludnościowej galicyjskiego Brzozowa z perspektywy arkuszy spisowych na dzień 31 grudnia 1869 r. Posiłkował się on przy tym zespołem archiwalnym Akta Miasta Brzozowa, który przechowywany jest w sanockim oddziale Archiwum Państwowego w Rzeszowie. Drugim opracowaniem z zakresu demografii historycznej jest rozdział Piotra Miodunki, zatytułowany *Problemy demograficzne ludności chłopskiej zachodniej Galicji w latach 1772–1866*. Jest to jedna z pierwszych prac demograficznych, omawiających dokładnie problem zachodniogalicyskich chłopów jako grupy społecznej w okresie przedautonomicznym. Co prawda, część danych autor przytacza za pośrednictwem innych opracowań, np. Jana Szewczuka, jednakże stanowi to jedynie część bazy źródłowej, którą uzupełniają zbiory Archiwum Narodowego w Krakowie, w tym metryki parafii w Rabie, Szynwałdzie, a także Woli Radziszowskiej. Ostatnią z takich prac są z kolei rozważania Grzegorza Zamoyskiego, dotyczące struktury społeczno-gospodarczej Słociny pod koniec XVIII w. Bazują one niemalże w całości na

wnikliwej kwerendzie zbiorów Centralnego Państwowego Archiwum Historycznego Ukrainy we Lwowie. Ogółem rzecz ujmując, sporą zaletą wszystkich tych opracowań jest solidna podstawa źródłowa, a także, konieczne w przypadku podobnych badań, statystyczne ujęcie problemu, wzbogacone jednocześnie o liczne wykresy i tabele, obrazujące czytelnikowi istotę omawianych zagadnień.

Problemy oscylujące wokół kwestii społecznych w Galicji podejmowane są również w innych rozdziałach. Często dotykane są w nich jednocześnie zagadnienia związane z innymi sferami życia, np. religią. Tak jest w przypadku prac Tomasza Kargola oraz Anny Krochmal. Ten pierwszy podjął próbę przedstawienia sytuacji ekonomicznej parafii rzymskokatolickich w galicyjskich miasteczkach na przełomie XVIII i XIX w. Autor posługuje się w swym rozdziale przykładem dekanatu jazłowieckiego. W tekście brakuje jednak konkretnego uzasadnienia tego wyboru. Jedynie na stronie 137 znaleźć można informację, iż dekanat ten *należał do najludniejszych w archidiecezji, po parafiach lwowskich, dekanacie trambowelskim i złoczowskim*. To jednak zmusza także i zwykłego czytelnika do postawienia pytania, dlaczego w takim wypadku w pracy nie posłużono się przykładem któregoś z nich? Odpowiedzi nie znajdziemy jednak w tymże opracowaniu. Niemniej jednak, nie można też odmówić autorowi skrupulatności w analizie przedstawionych źródeł i umiejętności wyciągania z ich analizy właściwych wniosków. Anna Krochmal z kolei skoncentrowała się na omówieniu działalności Kościoła greckokatolickiego w życiu politycznym, społecznym i kulturalnym Galicji w latach 1772–1914. Autorka słusznie zwraca uwagę na rolę, jaką odegrał on w procesie kształtowania się tożsamości Rusinów. Co więcej, na szczególną wzmiankę zasługuje dokładna kwerenda, jaką przeprowadziła ona w zbiorach archiwalnych w Polsce i na Ukrainie. Kwestie społeczne porusza również w rozdziale swego autorstwa Szczepan Kozak, który omawia przebieg badań nad historią kobiet w Galicji, prowadzonych od roku 2010.

Monografię tworzą też prace dotyczące problemów z zakresu galicyjskiego życia gospodarczego. Poruszane w nich tematy podzielić można na kwestie związane z pojmowaną w sposób ogólny gospodarką galicyjską, jak i na te, które skupiają się na historii lokalnych stosunków gospodarczych. Do tej pierwszej grupy zaliczyć można opracowanie Roberta Lipelta, poświęcone galicyjskiemu przemysłowi tartaczemu w drugiej połowie XIX i na początku XX w., a także pracę Krzysztofa Ślusarka, stanowiącą kontynuację prowadzonych przez niego rozważań nad dobrami państwowymi w Galicji pod koniec XVIII w. W przypadku Lipelta, praca opiera się w znacznej mierze na zgromadzonych przez niego wcześniej materiałach. Wskazują na to przypisy, w których niezwykle często pojawiają się odnośniki do jego opracowania z 2017 r., dotyczącego gospodarki leśnej w Galicji w dobie autonomii. Podobną sytuację zauważyć można również u Ślusarka, jednakże w tym przypadku autor wzbogaca swoje rozważania poprzez odwoływanie się także do źródeł archiwalnych, w szczególności do dokumentów znajdujących się w zbiorach lwowskiego archiwum.

Do drugiej grupy zaliczyć należy m.in. rozdział autorstwa Łukasza Jewuły, który na przykładzie dominium Uszew podjął próbę ukazania gospodarki i funkcjonowania dóbr Funduszu Religijnego na przełomie XVIII i XIX w. Analiza materiałów zgromadzonych w archiwum we Lwowie pozwoliła autorowi stwierdzić, iż przejmowanie dóbr kościelnych przez skarb austriacki w wyniku dokonanej w 1782 r. kasaty józefińskiej było dla niego niezwykle korzystne. Równie wartościową z punktu widzenia badań regionalistycznych jest praca Rafała Obetkona na temat relacji gospodarczych pomiędzy Zie-

mią Pszczyńską a Galicją. Jednakże, jak stwierdza sam autor, szeroki zakres zagadnień związanych z tą kwestią wymaga zdecydowanie bardziej wyczerpującego omówienia. Dlatego też jego praca rozpatrywana może być raczej jako wstęp do dalszych badań nad problemem, choć nie można też odmówić jej solidnej bazy źródłowej i jakości merytorycznej.

W monografii znajdują się również dwa rozdziały poświęcone związanym z gospodarką lwowskim instytucjom handlowym. Bogusław Piotr Marks przedstawia zarys historii lwowskich instytucji handlowych, przyjmując za cezurę czasową lata 1850–1914. W praktyce autor zawęży swą narrację do dwóch najważniejszych podmiotów, czyli Izby Handlowej i Przemysłowej, a także Giełdy Zbożowej i Towarowej. Wydaje się to naturalnym rozwiązaniem, biorąc pod uwagę ich rzeczywistą liczbę w omawianym okresie. Autor z jednej strony dokonuje syntezy dotychczasowego stanu wiedzy na temat badanych instytucji, a jednocześnie wzbogaca ją o dodatkowe informacje, posiłkując się przy tym zbiorami Archiwum Państwowego w Łodzi, Centralnego Państwowego Archiwum Historycznego Ukrainy we Lwowie, a także materiałami prasowymi („Kupiec”, „Gazeta Lwowska”). O ile Marks kreśli rys historyczny wybranych instytucji, o tyle w innym rozdziale Robert Witalec podejmuje próbę ukazania dziejów Akcyjnego Banku Związkowego w latach 1902–1914. Instytucja ta zajmować się miała udzielaniem wsparcia oraz kredytów stowarzyszeniom zarobkowym. Jak dotąd, nie stanowiła ona przedmiotu głębszych naukowych rozważań, co już z miejsca czyni tę publikację wartościową. Autor w swych rozważaniach oparł się jednak przede wszystkim na źródłach drukowanych. Największym jednak mankamentem rozdziału są jego proporcje. Praca liczy prawie 20 stron, tymczasem o samej instytucji oraz jej celach możemy się dowiedzieć dopiero na dziesiątej stronie artykułu (w monografii jest to strona 354). Choć przedstawienie okoliczności powstania Banku było jak najbardziej zasadne, to należy postawić pytanie, czy powinno ono zająć aż połowę wywodu.

W skład monografii wchodzi również rozdział autorstwa Dariusza Opalińskiego, poświęcony przewozom pasażerskim na kolei Karola Ludwika w latach 1858–1891. Jak stwierdza autor w swej pracy, *kolej Karola Ludwika wydaje się być dobrym przykładem, by śledzić ogólne tendencje w przewozach pasażerskich na terenie Galicji*, co też uzasadnia on długością linii oraz faktem, że przebiegała ona przez wszystkie większe miasta regionu. Ten ostatni czynnik wydaje się być szczególnie istotny, bowiem oznaczają, że korzystali z niej pasażerowie różnych stanów. Autor w swych rozważaniach bazuje przede wszystkim na źródłach drukowanych, do których należy zaliczyć niemieckojęzyczne roczniki statystyczne, prasę, a także wydane w formie książkowej pamiętniki.

Podsumowując, omówiona monografia stanowi niezwykle istotną publikację z zakresu historii Galicji. Wynika to zwłaszcza z różnorodności prac, które zostały w niej zamieszczone. Co więcej, zdecydowana większość z nich opiera się na solidnych podstawach źródłowych, będących rezultatem wnikliwych kwerend archiwalnych ich autorów. Mimo wspomnianych w niniejszej recenzji błędów i niedociągnięć, całość należy ocenić pozytywnie, uznając książkę za istotny wkład do stale rosnącej bibliografii dziejów obszaru galicyjskiego.

Krystian Propola

ORCID 0000-0002-6710-7203

DOI: 10.30657/pha.32.2020.18

(Uniwersytet Rzeszowski)

e-mail: k.propola@gmail.com